

ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Καθισμένη στην αναπαυτική πολυθρόνα ενός σύγχρονου σαλονιού μία κυρία έλεγε στους καλεσμένους της: «Αγαπώ τον κινηματογράφο. Αυτή η 7η Τέχνη πολύ με συγκινεί». Ο κύριος που καθόταν απέναντί της ρώτησε: «7η Τέχνη; Συχνά ακούω να μιλούν γι' αυτήν. Μά δεν καταλαβαίνω... ποιές είναι οι άλλες έξι;». Η κυρία προφασίστηκε μία ζάλη και δγῆκε απ' το δωμάτιο...

Φαινόμενο όχι άσυνήθιστο. Συχνά γίνεται λόγος γιά τον κινηματογράφο, αλλά πολύ σπάνια δρίσκονται άνθρωποι να μιλήσουν γι' αυτόν, γιά τη θέση του, τη σχέση του με τις άλλες Τέχνες, την αναγκαιότητά του. Οι πιο πολλοί άγνωστον τη λειτουργική του δύναμη, άγνωστον τα στοιχεία εκείνα που τον καθιέρωσαν σαν μία από τις πιο εύκαταλήπτες και προσιτές μορφές έκφράσεως. Έτσι, ενώ γιά πολλούς ο κινηματογράφος έμφανίζεται σά μέσο ψυχαγωγίας με έναλλαγές πλούσιων εικόνων περιωρισμένης διαρκείας και με κοινότυπους στόχους, στην ουσία λίγοι είναι αυτοί που τον θεωρούν έναν από τους πολυσύνθετους φορείς των κοινωνικών σχέσεων και της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Έκείνο μονάχα, πάνω στο οποίο συμφωνούν όλοι σχεδόν (γιά διαφορετικούς ο καθένας λόγους), είναι τό ότι ο κινηματογράφος περνάει σήμερα μία «κρίση».

Πραγματική διάσταση τόπου και χρόνου σέ ό,τι άφορά τις Τέχνες, δέν υπάρχει. Η άναγκήτηση άκολουθεί τον δικό της δρόμο, άλλότε εύκολο, άλλότε δύσβατο και καθορίζεται από τις Ιστορικοπολιτικές και κοινωνικές συνθήκες που έπιτρέπουν ή όχι τη συνέχιση της χωρίς εμποδία και φραγμούς. Έτσι, είναι άναπόφευκτο, στην έπαρχία φθάνει μονάχα ο άπόηχος των πνευματικών εξέλιξεων και αυτός παραμορφωμένος από τις διάφορες έρμηνείες και τη διαφορετική θεώρηση των γεγονότων. Τό πρόβλημα αυτό στον κινηματογράφο, που ή συνθησιμένη ύποδοχή του δέν είναι πάντα καλλιτεχνικά έδραιωμένη, φαίνεται πιο όξύ και άνυπέρβλητο.

Η κρίση στην ουσία είναι μηδαμινή, και όπωσδήποτε πολύ λίγο όφείλεται στον άνταγωνισμό της «μικρής όθόνης», που έκανε ξαφνικά την έφόρμησή της στην Έλλάδα και έντυπωσάσε, γιάτι χωρίς κόπο και δαπάνη μεγάλη άνέτρεψε όσους άτροφικούς συντελεστές όδηγούσαν γιά μία μελλοντική έστω μύηση του κοινού στά μυστικά και τα μηνύματα που μεταφέρει ή «μεγάλη όθόνη». Κρίση — άς τό παραδεχθούμε έτσι — περνούν οι εισπράξεις και ή κίνηση των αίσουσών προβολής και όχι ο κινηματογράφος. Έάν ή τηλεόραση έχει τη δύναμη να άπορροφήσει ένα μεγάλο ποσοστό «θεατών εύκαιρίας», ο κινηματογράφος έχει αργίσι τη δυνατότητα να ξεσηκώσει τον κόσμο, να τον κάνει σκλάβο του, άρκει τά χέρια που κινούν τά μυστικά νήματα της λειτουργίας της 7ης Τέχνης να είναι έμπειρα, εύσυνείδητα και καθαρά.

Στό έξωτερικό γίνονται «κινηματογραφικά θαύματα». Η Τέχνη σ' αυτή της την έρμηνεία προχώρησε άπερίσπαστη και κατόρθωσε όχι μόνο να μείνει στο ύψος των περιστατικών της ζωής, αλλά να δρη μέσα σ' αυτή τη συμμετοχή του ανθρώπου έλεύθερη και σοβαρή. Στην έπαρχία οι κινηματογραφικοί έπιχειρηματίες παραπονούνται ότι μία καλή ταινία κοστίζει πολλά και ότι είναι άμφίβολο εάν θα γίνη άπόσβεση των έξόδων της μέσα σέ τρεις ή έξι μέρες προβολής. Άλλωστε — λένε — ποιός μπορεί να είναι ποτέ οίγυρος γιά τον θεατή, που δέν θέλει να προβληματισθί με μία ταινία ή να δάλη σκοτούρες στο κεφάλι του και τό μόνο που ζητά είναι λίγη ψυχαγωγία;

Είναι όμως δυνατό να μάθη ένας άνθρωπος να κρίνει, όταν ποτέ δέν του δόθηκε ή εύκαιρία της έκλογής, όταν ποτέ ό συνθήκες που διαμορφώθηκαν από άλλους δέν τον άφησαν να ώριμάσει πάνω στο ένα ή τό άλλο πράγμα; Στή προκειμένη λοιπόν περίπτωση, άνάμεσα σέ δύο ταινίες της σειράς, γιάτι είναι άνάγκη να ψάξει μήπως δρη την καλλίτερη; Τι θα κερδίσει; Όχι μόνο έπειδή δέν γίνεται να υπάρξη καλλίτερη, αλλά κυρίως έπειδή κανείς δέν προσπάθησε ούτε θέλησε από τους Έλληνες παραγωγούς να κάνει μία ταινία καλλίτερη. Ό θεα-

τής μή δρίσκοντας, μή δλέποντας τίποτε τό καλό άρχισε να χάνη την έμπιστοσύνη του στίς μεγαλόδοχμες διαφημίσεις ταινιών, στίς «φίρμες» εταιρειών και στούς «καλούς» ήθοποιούς. Σιγά — σιγά ο κόσμος της έπαρχίας άποτραδήχτηκε από τον κινηματογράφο. Η διάδρωση που έπιφεραν τά άνισαρά και άνοστα έργα κατακερμάτισαν τό ενδιαφέρον και τοú πιο τυπικού κινηματογραφόφιλου και τοú παρέσυρε σέ ένα φαύλο κύκλο, χωρίς καμμία άπολύτως δυνατότητα ή έλπίδα φυγής.

Άλλ' ο κινηματογράφος δέν γίνεται να είναι ούτε έμποριο, ούτε ψυχαγωγία γιά να ικανοποιεί τά πιο στερεότυπα. Μάς τό υπενθυμίζουν οι Εύρωπαίοι σκηνοθέτες, οι ξένοι σεναριογράφοι με τη δημιουργική παραγωγή τους. «Θά έρθεις, φίλε, στην αίσουσα προβολής, όχι μόνο να ψυχαγωγηθείς, αλλά και να μάθεις με τί κόπο, τί πόνο και τί έξοδα ή Τέχνη μένει άγνή, δέν έξευτελίζεται μπροστά στον κάθε άγοραίο φακό και έξερει να έκπληρώνει άκέραια τό προορισμό της» να σοú μεταδιδάξει αυτό που ζής καθημερινά, αλλά δέν μπορεί να δεις, να σοú προσφέρει με γενθυμένο τό έλατήριο που συγκρατεί, ή άπελευθερώνη την δραστηριότητά σου και σέ τοποθετεί άνανεωμένο με σά στην κοινωνία κάθε στιγμή».

Πρόβληματίζομαι, θά πῃ μαθαίνω να αξιολογώ τις πληροφορίες όσο συμβολικά κι' αν μοú μεταδιδάσκονται να συγκρατώ τις ώφέλιμες άπορρίπτοντας τις άχρηστες και άρχίζω να παρακολουθώ, να καταγράφω τά μηνύματα της Τέχνης με όποιο τρόπο κι' αν εκφράζεται. Πρόβληματίζομαι στον κινηματογράφο, θά πῃ πρώτα απ' όλα ξέρω να δαδάζω την ταινία, τη τεχνική της, τό χρώμα, τό φως, τό διάλογο, την ύποκριτική. Πρόβληματίζομαι σέ ένα κινηματογραφικό έργο θά πῃ ότι άρχίζω να καταλαβαίνω ποιά στοιχεία συγκροτούν τη δομή του, που όδηγει ό σού λογισμός, που κατευθύνεται ή ιδέα, πώς θα πλαίσισω τό μήνυμά του.

Στον κινηματογράφο δέν πᾶμε όλες τις φορές γιά να γελάσουμε ή να κλάψουμε. Από τη στιγμή που θά μπούμε στην αίσουσα — πρέπει να τό ξέρουμε αυτό — σημαίνει ότι πρόκειται να αξιολογήσουμε δεοντολογικά κάτι που προσρίξεται γιά μάς. Θά τό συγκρατήσουμε, θά τό άπορρίψουμε; Μόνο αυτός που ξέρει να κρατάει άπόσταση ανάμεσα στην πραγματικότητα και τό αίσθημα, είναι σθέσι να έλέγξει τό άποτέλεσμα μιάς κριτικής άντιμετώπισεως της ταινίας που θά δει. Άποστασιοποίηση σημαίνει θέλει ο Μπρέχτ, σημαίνει άποδέσμευση από τη γοητεία του θεάματος και κριτική άντιμετώπιση του, χωρίς γνωστή παραδοσιακή συναισθηματική τούτση που ήθοποιού με τό ρόλο που ύποδύεται ή του θεατή με τον ήρωα του έργου.

Υπάρχουν «έντ» σέ κάθε ταινία που διαφέρουν μεταξύ τους. Τό ένα «τέλος» είναι αυτό που ικανοποιεί συνήθως, όφει προηγουμένως ή συναισθηματική προεργασία φέρει τον θεατή σέ μία κατάσταση συγγενή, ταυτόσημη. Τό άλλο είναι αυτό που θέλει ο σεναρίστας ή ο σκηνοθέτης. Μερικά «έντ» πάλι είναι τό συμβιβασμό και ή σιμασία τους παίζει μεγάλο ρόλο στο εάν θά κόψουν την όπτική συνέχεια της ταινίας δίνοντας τέλος στην ιδέα ή θά αφήσουν τη σκέψη να καλπάζη, άκόμη και αν άνάψουν πφώτα της πλατείας.

Ό ρόλος του θεατή δέν είναι παθητικός. Όπως ένα πίνακας ζωγραφικής δέν είναι συνήθως μονάχα αυτό που άπεικονίζει, έτσι και ο κινηματογράφος είναι κάτι παραπάνω από παραβολή εικόνων και λέξεων. Είναι, ή καλύτερα πρέπει να είναι, ό φορέας μιάς άπώτερης σχέσεως, ενός γενικωτέρου πνευματικού προγραμματισμού που έχει σά στόχο του, πρώτα να καλλιέργησει και όστερ να σπειρεί την ανθρώπινη έμπειρία ή τον δραματικό έδαφος γόνιμο και άποδοτικό. Άρχίζοντας να διαδάζει μία κινηματογραφική ταινία, όπως ένα διδλίο, μαθαίνει και να σκέφτεσαι.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΠΟΥΛΟΥΤΖΑΣ